

Till vänster: En hel del av de typer av mineral som ledde till Ytterbys berömmelse går fortfarande att se i de kvarvarande, blottade väggarna i den översta delen av granitpegmatitgång. Här syns ett flera decimeter stort aggregat av sällsynta jordartsmetallmineral (dock sannolikt inte förande någon gadolinit) med höga halter av uran och torium, vilket lett till en omfattande radiell sprickbildning i dess omgivning. Snusdosa som skala.

Till höger: Ytterby har alltid lockat till exkursioner, som här med arbetsgruppen för den Fennoskandiska malm- och industriminedatabasen. Laura Lauri, då vid Finlands geologiska undersökning (GTK), undersöker de tillgängliga pegmatitväggarna med scintillometer.

Nedan: Ytterby ligger på Resarö, nordost om Stockholm.

FOTO: ERIK JONSSON

des ytterligare. En ny ägare borde snarare kunna ge platsen den uppräckning och plats i ljuset som den förtjänar. Det är uppenbart hur pass okänd lokalen ändå är, inte minst i Sverige, trots det världsrykte den har.

Med syfte att bevara den unika miljön och lämningarna runt gruvan, liksom att på sikt utveckla den till något mera av ett fullödigt besöksmål, grundades stiftelsen Ytterby gruva. Avsikten är att stiftelsen ska förvärva marken från dess nuvarande ägare Fortifikationsverket och vara den långsiktiga förvaltaren av denna vetenskapshistoriska plats.

Förhandlingar med Fortifikationsverket har pågått i flera år och går långsamt framåt. Det står nu klart att stiftelsen har goda möjligheter att få köpa det fornminnesskyddade området. Frågan är bara när och till vilken kostnad (och vem som ska eller kan stå för notan). Det är många parter inblandade: utöver säljare och köpare bland andra Länsstyrelsen, Lantmäteriet och Vaxholms kommun.

Medan denna process mal vidare med stiftelsen som pådrivande kraft sköter en ideell förening verksamheten kring det hela. Skyltar har satts upp som informerar om vad som varit, gruvstugan har gjorts om till en liten möteslokal och besökare kan visas runt av guider. Föreningen ligger på för att området ska hållas tillgängligt och

inte växa igen helt, inte minst genom röjning av sly i den översta delen av gruvhålet.

Ett samarbete har också inletts med flera universitet och andra institutioner för att utveckla nyttjandet av gruvan för utbildning (inklusive exkursioner) och forskning inom både naturvetenskap och samhällsvetenskap.

Under det samverkansmöte med akademien som avhölls på plats i september 2021 framkom ett antal förslag och förbättringar av allt från geologisk åskådlighet till den fysiska miljön på plats, potentiellt nyttjande av den befintliga underjordsarkitekturen och möjligheter att använda sig av Ytterby som ett forskningsobjekt. En del av dessa förslag har redan genomförts men finansiella lösningar för en mera ambitiös plan för lokalen är dock ännu inte i hamn.

Den ideella föreningen Ytterby gruva välkomnar fler stödjande och aktiva medlemmar. Läs mer på föreningens webbplats ytterbygruva.se.

Erik Jonsson är statsgeolog vid SGU och adjungerad professor vid institutionen för geovetenskaper, Uppsala universitet. Magnus Ericsson driver RMG Consulting och är adjungerad professor i mineralekonomi vid Luleå tekniska universitet.
✉ Erik.Jonsson@sgu.se